

Şişeler

Şişeler, günlük yaşantımızın ayrılmaz bir parçası. Günümüzde içecekleri değişik türde şişeler içinde satılırken görüyoruz. Ama çevremizdeki şişeler bunlarla sınırlı değil. Bebeklerin süt içtiği biberonlardan, değişik kokuların saklandığı parfüm şişelerine kadar, her türlü sıvıya yüzyıllardır ev sahipliği yapan çeşitli şişeler var.

Şişeler, özellikle sıvı maddelerin korunması ve taşınması için yapılan kaplar. Bir şişe, içindeki-lerin dökülmesini, buharlaşmasını ya da yabancı maddelerle temas etmesini önlemek amacıyla genellikle ağzı bir kapakla kapatılan, sert ya da yarı esnek malzemeden yapılır. İçine sıvı konan ilk kaplar, günümüzden yaklaşık 8000 yıl önce, cila-lı taş devrinde, kilden yapılmış. Amforalar ya da

testiler, o dönemlerin kilden yapılmış şişeleri sayılabilir. Daha öncesinde su kabağı ya da hayvan derisi gibi malze-meler kullanılarak yapı-lan şişeler de vardı.

Ne var ki şişe dedi-ğimde aklımıza ilk gelen malze-

me cam. Binyıllar öncesinden beri içine konan sı-vının miktarını, temizliğini ya da rengini gösterme-si açısından saydam cam şişelerin kullanılması çok önemli oldu. Bugün bile su, maden suyu gibi içecekler, saflığı, temizliği gösterecek biçimde saydam şişelere doldurulur. Güneş ışığından zarar görebilecek şarap, bira gibi içecekler ve bazı ilaç-lar, ışık geçirmeyen koyu renkli şişelerde saklanır.

Camın rastlantı sonucu keşfedildiğine inanılı-yor. Doğada yanardağ etkinlikleri sonucunda oluş-muş doğal camlar da var. Bununla birlikte insanın camı keşfetmesi ve nasıl yapılacağını öğrenmesi büyük önem taşıyor. Camın keşfine ilişkin en sık anlatılan öykü, Eski Yunanlı tarihçilerin aktardığına göre şöyle: “Bir yolculuk sırasın-

da tüccarlar teknelerinden kıyıya çıktıktan sonra bir nehir kıyısında kamp kurmuşlar ve nehir yatağında bir ateş yakmışlar. Sonraki günse önceki gün yaktıkları ateşin külleri arasında saydam, parlak cam parçaları bulmuşlar.” Cam sanatı, daha çok Mısır ve Mezopotamya’da gelişmiş. Bu bölgelerde, zamanında odunla yanan cam ocaklarının kullanıldığı düşünülüyor. Eski Mısırlılar, şişe yapmak için MÖ 1500’lü yıllara kadar camın temel maddesi olan silis hamuruna şişe biçimi veriyorlardı. Bu maddeyi, erimiş camla kaplayıp malze-

me sertleştikten sonra çamuru kazıyorlar, böylece cam şişe elde ediyorlardı. MÖ 200’lü yıllarda Mısırlılardan başka İranlılar ve Çinlilerin de, cam üfleme yönteminden yararlanarak şişe ürettikleri biliniyor.

İnsanlar, cam şişeleri yalnızca içecekleri saklamak için kullanmayıp parfüm gibi güzel kokuları saklamak için de kullanmışlar. Üstelik bu şişelerin yalnızca içindeki sıvıyı koruyacak biçimde olması değil, göze hoş görünmesi de önemliymiş. Albenisi yüksek parfüm şişeleri günümüzde de üretiliyor. Hatta boşalan şişeleri koleksiyon amacıyla biriktirmek de yaygın olarak rastlanan bir uğraş.

Günümüzde şişelenmiş içecekler aynı zamanda sağlıklı üretim yapmanın bir gereği. İçecek üretilen fabrikaları, öncelikle şişeleme ve satışa sunma atölyeleri olarak düşünebiliriz. Eskiden kumtaşından damacanalara konulan sular, yirminci yüzyılda cam şişelere konulmaya başladı. İlk standart cam şişeler, boşken neredeyse bir kilo ağırlığındaydı. Sonraları bu şişelerin ağırlıkları gelişen teknolojiyle birlikte

450 grama kadar düştü. Ama bu gelişmelere karşın, günümüzde plastik şişeler hızla cam şişelerin yerini alıyor. Türkiye’de en çok PET (polietilenglikoltereftalat) adlı plastik türünden yapılan şişeler kullanılıyor. Birbuçuk litrelik bir pet şişenin ağırlığı 50 gramdan az. Bu, içini gösterecek denli saydam şişeler üretebilme ve kolay tasarım yapabilme açısından üreticilere büyük kolaylıklar sağlıyor. İçecek üreten ya da su dolumu yapan fabrikalardaki şişeleme makineleri, ürünün sahip olması gereken tam temizliğin sağlanması için tasarlanmış. Bu makinelerin sağladığı tek yarar, sağlıklı şişeleme koşullarıyla sınırlı değil elbette. Saatte 50.000 şişenin doldurulmasına olanak veren bu makinelerle kısa sürede tonlarca sıvı şişelenebiliyor. Bir içeceğin kısa sürede şişelere doldurulabilmesi, onun ticari bir değere kolayca dönüşebilmesi demek. Bu yolla kişi başına düşen sıvı tüketiminde bir artış da gözleniyor. Bir şey içerken şişesi belki pek dikkatimizi çekmiyor. Ancak aslında içeceğin içine konulduğu bu kapların yapımında, tasarımından, sağlıklı olmasına, ekonomikliğine ve kişisel beğenilere seslenmesine kadar pek çok değişik değer yargısı belirleyici oluyor.

Şişelerden söz ederken, bebeklerin su ya da süt içtiği şişeleri unutmak olmaz. Bu şişelere “biberon” denir. Biberon sözcüğünün kökeninde Latince “bibere” (içmek) sözcüğü bulunuyor. Ortaçağ boyunca

çeşitli batı dillerinde kullanılmaya başlanan bu sözcük, bizde de yabancı ürünlerin ilk kullanılmaya başlandığı yıllarda ortaya çıkmış. 1913 yılında Osmanlı gazetelerinde yer alan bir biberon reklamına rastlanıyor. Başlangıçta yabancı firmaların ürettiği biberonlar süt şişesi olarak adlandırılıyorlardı. Emzikli süt şişeleri, yıllar içinde toplumun her kesimine yayılmış ve kullanılmaya başlamış. Sıcağa dayanıklı ve dereceli özel şişeleri, değişik biçimlerde tasarlanmış emzikleriyle biberonlar günümüzde de varlığını sürdürüyor. Öyle ki, bebekler için malzeme üreten firmalar, genellikle ürettikleri biberonlarla da tanınıyorlar. Günümüzde değişik tasarımlı birçok biberona rastlamak mümkün. Cam ya da plastik şişeli, vidalı ya da basmalı biberonlar da üretiliyor. Artık klasik cam biberonların yerini bebeklerin ilgisini çekecek nitelikte oyuncığa benzeyen, hatta çingirak biçimli biberonların aldığını söyleyebiliriz.

İçeceklerin, hoş kokulu parfümlerin, ilaçların, kimyasal sıvıların saklanması amacıyla ve daha pek çok alanda şişeleri kullanmaya devam ediyoruz. Siz de çevrenizdeki şişelere bakın ve onların ne amaçla kullanıldığını, hangi malzemeden yapıldığını keşfedin.

Gökhan Tok

Kaynaklar:
Emiroğlu, K. Gündelik Hayatımızın
Tarihi, Dost Yayınları, 2001
<http://en.wikipedia.org/wiki/Bottle>